

Спеціалізованій вченій раді Д 26.059.04
Національного транспортного університету
Міністерства освіти і науки України
01010, м. Київ, вул. М. Омельяновича-
Павленка, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

ХОМЕНКО ІННИ ОЛЕКСАНДРІВНИ

на дисертаційну роботу **Бібик Юлії Миколаївни** на тему:

**«Концептуальні засади реформування ціноутворення на підприємствах
дорожнього господарства»,**

яка представлена до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дисертації.

Одним з пріоритетних завдань дорожньої галузі є забезпечення ефективного функціонування та розвитку мережі автомобільних доріг загального користування. В умовах ринкової економіки цінова політика України спрямована на прискорення розвитку усіх галузей, ціноутворення в дорожньому господарстві є складовою частиною загальної системи ціноутворення. Механізм ціноутворення в будівництві відрізняється від механізму ціноутворення інших галузей у зв'язку з високою вартістю об'єктів будівництва, тривалим виробничим процесом і низьким коефіцієнтом оборотності коштів.

На вартість будівництва впливають економіко-географічні фактори, територіальні особливості місця розташування об'єкта будівництва, можливість

забезпечення будівництва місцевими будівельними матеріалами, завантаженість будівельних організацій та їхня оснащеність будівельною технікою, рівень оплати праці робітників, наявність розвинутої виробничої та соціальної інфраструктур.

Система ціноутворення в будівництві базується на нормативно-розрахункових показниках і поточних цінах на трудові та матеріально-технічні ресурси. Ресурсні елементні кошторисні норми є нормативними показниками, на підставі яких визначаються прямі витрати у вартості дорожніх робіт. Застосування недосконалих та застарілих правил та методів визначення вартості дорожніх робіт призводить до того, що при використанні сучасних технологій будівництва фактична структура та величина витрат не відповідає зафікованим у кошторисній вартості робіт, представленим на публічні закупівлі. Ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства є вимірювальним інструментом, який визначає загальні витрати по організації матеріальних процесів і фінансових операцій та виконує стимулюючу функцію щодо зниження трудових, матеріальних і грошових витрат в будівництві і підвищенню його ефективності.

Таким чином, актуальність питань, пов'язаних із проблематикою ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства, вивчення позитивного зарубіжного досвіду та його адаптації до реалій законодавчої бази обумовили вибір теми дисертаційного дослідження та її теоретичне і практичне значення. Отже, дисертаційна робота Бібік Ю.М. присвячена вирішенню важливої наукової задачі – поглиблення теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо концептуальних зasad реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Державного агентства автомобільних доріг України за 2017, 2018, 2019, 2020 роки за темами: «Провести моніторинг змін у законодавчих і нормативних

документах з ціноутворення у будівництві, адаптувати їх до сфери дорожнього господарства та виконати аналіз цін на матеріали для дорожніх робіт» (номер державної реєстрації 0117U001952), «Провести дослідження та підготувати науково обґрунтовані пропозиції щодо реформування системи кошторисного ціноутворення при реалізації довгострокових контрактів на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування» (номер державної реєстрації 0117U005118), «Провести наукове дослідження та надати пропозиції щодо удосконалення методології розрахунку показників кошторисного прибутку, загальновиробничих і адміністративних витрат при визначенні вартості дорожніх робіт» (номер державної реєстрації 0118U0010763), «Виконати аналіз та підготувати методичні документи для можливості реалізації довгострокових договорів на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування» (номер державної реєстрації 0119U101563), «Провести моніторинг змін у законодавчих і нормативних документах з ціноутворення у будівництві, адаптувати їх до сфери дорожнього господарства та розробити концепцію реформування системи ціноутворення» (номер державної реєстрації 0119U101535), «Провести наукове дослідження та підготувати науково обґрунтовані пропозиції щодо нової системи ціноутворення в дорожньому будівництві» (номер державної реєстрації 0120U103235), «Провести дослідження та розробити рекомендації щодо формування очікуваної вартості при реалізації будівельних проектів за схемами «проектування – будівництво» та «проектування – будівництво – експлуатація» (номер державної реєстрації 0120U103236), в рамках тематичного плану робіт Міністерства розвитку громад та територій України у 2020 році за темою «Аналіз вітчизняної та європейської нормативної бази, вивчення світового досвіду щодо порядку визначення вартості проектно-вишукувальних робіт та будівництва об'єктів з метою розроблення правил визначення вартості будівництва та правил визначення проектно-вишукувальних робіт» (номер державної реєстрації 0120U104574).

Під час виконання цих тем автором здійснено аналіз змін у законодавчих і нормативних документах з ціноутворення у будівництві та надано пропозиції щодо їх адаптації до умов дорожнього господарства; підготовлені науково обґрунтовані пропозиції щодо реформування системи кошторисного ціноутворення при реалізації довгострокових контрактів на експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування; здійснено аналіз фактичних та нормативних показників кошторисного прибутку, загальноворобничих і адміністративних витрат при визначенні вартості дорожніх робіт; розроблено порядок розрахунку вартості робіт з експлуатаційного утримання автомобільних доріг загального користування за принципом забезпечення їх експлуатаційного стану; розроблено концепцію реформування системи ціноутворення в дорожньому будівництві; розроблено порядок розрахунку очікуваної вартості при реалізації будівельних проектів за схемами «проектування – будівництво» та «проектування – будівництво – експлуатація» та розроблено проекти Порядку визначення вартості будівництва та Порядку визначення вартості проектно-вишукувальних робіт.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертації.

Аналіз дисертаційної роботи Бібик Ю.М. дає можливість сформулювати висновки, що представлена робота є цілісним, самостійним дослідженням. Аналіз змісту роботи дає підстави стверджувати, що сформульовану автором мету дослідження досягнуто, завдання в цілому вирішенні, а результати дослідження характеризуються науковою новизною, що підтверджується одержанням відповідних теоретичних та методичних положень та розробкою практичних рекомендацій щодо концептуальних зasad реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства.

Дисертантом проаналізовано значну кількість інформаційних джерел (186 найменувань), в тому числі нормативно-правові акти, що регламентують

визначення вартості дорожніх робіт, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Державної казначейської служби України, PROZZORO, звітні дані дочірніх підприємств АТ «ДАК «Автомобільні дороги України», наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, дисертаційні дослідження, наукові монографії, статті, доповіді провідних фахівців на наукових і науково-практичних конференціях з питань ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства.

Обґрунтованість отриманих наукових результатів, висновків і рекомендацій забезпечується використанням загальнонаукових та спеціальних методів: наукової абстракції, індукції та дедукції, єдності діалектичного та історичного (для критичного дослідження теоретичних положень здобутків економічної науки щодо розуміння сутності понять «ціна» та «циноутворення»), порівняння та систематизації (існуючих методів ціноутворення та методів визначення вартості дорожніх робіт); системно-структурного аналізу (для аналізу розвитку ДГ України); статистичного збору та обробки даних (для аналізу тенденцій розвитку підприємств дорожнього господарства); методи економічного моделювання (для визначення цін на дорожні роботи за укрупненими показниками вартості); абстрактно-логічний підхід (для формулювання висновків), графічний (для наочної ілюстрації у дисертаційній роботі досліджуваних явищ, процесів, закономірностей).

У дисертаційній роботі Бібік Юлії Миколаївні сформульовано та обґрунтовано ряд положень, висновків і пропозицій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Значими результатами дослідження, які отримані здобувачем особисто і мають наукову новизну є:

1. Розкрито сутність понять «ціна» та «циноутворення» та запропоновано розуміти ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства як складний багатофункціональний процес формування рівня цін на дорожні роботи, який завершується узгодженням сторонами (замовником та підрядником) ціни у договорі підряду з урахуванням особливостей діяльності

підприємств дорожнього господарства та з урахуванням положень законодавства (с. 44-50).

2. Узагальнено світовий досвід ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства, який свідчить про можливість відмови від обов'язкового використання підприємствами затверджених на державному рівні кошторисних норм і нормативів, що дає змогу створити конкурентне середовище і стимулює підвищення ефективності господарської діяльності будівельних організацій (с. 67-87).

3. Сформовано концептуальні засади реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства та удосконалено науково-методичні положення формування договірної ціни на дорожні роботи. Впровадження змін у систему ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства сприятиме розвитку ринкової економіки, отриманню достовірної та об'єктивної інформації щодо вартості дорожніх робіт, використанню сучасних матеріалів і технологій (с. 145-150).

4. Удосконалено методичні засади визначення ціни дорожніх робіт за довгостроковими договорами (контрактами) з експлуатаційного утримання автомобільних доріг за принципом забезпечення їх експлуатаційного стану та за договорами (контрактами) за схемою «проектування – будівництво», «проектування – будівництво – експлуатація» з урахуванням світового досвіду (с.150-164).

5. Удосконалено методичні підходи до визначення ціни дорожніх робіт із застосуванням укрупненого показника вартості роботи, який включає всі складові вартості (прямі витрати, загальновиробничі та адміністративні витрати та інші роботи та витрати, пов'язані з об'єктом будівництва, а також прибуток), що дозволить скасувати нормативне регулювання окремих складових вартості дорожніх робіт на стадії складання договірної ціни та під час проведення взаєморозрахунків та дозволить застосовувати спрощені форми документації (с. 164-171).

6. Запропоновані методичні положення моніторингу цін на дорожньо-будівельні матеріали, які базуються не лише на вартісних показниках, а й на інших критеріях відбору (термін відстрочки платежу, термін поставки матеріалів та розмір необхідного авансу), що дозволить врахувати всі умови постачання та обрати оптимального постачальника з урахуванням вагомості кожного критерію (с. 181-190).

4. Оцінка змісту дисертації та її завершеності

Дисертаційна робота викладена діловою українською мовою на 166 сторінках друкованого тексту, містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Роботі притаманні цілісність, розділи логічно пов'язані між собою, висновки достатньо аргументовані. Елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам. Структура дисертаційної роботи відображає логічність проведеного дослідження та специфіку наукового аналізу проблеми, про що свідчить послідовність викладу матеріалу. У тексті роботи містяться аналітичні таблиці та рисунки, що свідчить про вміння автора опрацьовувати матеріал.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертації опубліковано автором у 33 наукових працях, з них 2 монографії у співавторстві, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науково-періодичному виданні іншої держави (Польща); 5 публікацій апробаційного характеру, а також 21 стаття, що додатково відображає наукові результати дисертації. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук відповідно до вимог.

6. Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображені основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Бібик Ю.М. дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

7. Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертаційної роботи доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, які спрямовані на вирішення актуальних проблем ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства.

Результати досліджень, які мають прикладний характер, впроваджені Службою автомобільних доріг в Івано-Франківській області при розрахунку очікуваної вартості дорожніх робіт (довідка про впровадження № 07-29/984 від 16.08.2021 р.); ПрАТ «Хмельницьке ШБУ № 56» при проведенні моніторингу цін з урахуванням нецінових критеріїв (довідка про впровадження № Т2021-538/1 від 09.08.2021 р.); ТОВ «Автомагістраль-Південь» при формуванні вартості дорожніх робіт на підставі укрупненого показника вартості (довідка про впровадження № 0818/Д від 18.08.2021 р.); а також Національним транспортним університетом при формуванні навчально-методичної бази в навчальному процесі (довідка про впровадження № 2380/13 від 01.11.2021 р.).

8. Дискусійні питання, недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи грунтовність дослідження, авторський підхід до вирішення поставленого наукового завдання, за окремими положеннями, висновками та рекомендаціями необхідно зробити наступні зауваження, які потребують

додаткової аргументації:

1. Розглядаючи у першому розділі економічну сутність понять «ціна» та «ціноутворення», автором проаналізований науковий доробок вітчизняних та іноземних вчених (с. 38-44), сформовано власне визначення понять «ціна» та «ціна у будівництві» (с. 44), але метою роботи є «поглиблення теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства...» (с. 29-30). Тому доцільно було запропонувати авторське визначення поняття «ціна в дорожньому господарстві».

2. У п. 1.2 автор розглядає методи ціноутворення, узагальнює підходи до їх класифікації (с. 50-53), проте не зазначає можливості та особливості їх застосування підприємствами дорожнього господарства. Крім того, доцільно було більш детально зупинитися на позитивних і негативних сторонах зазначених методів ціноутворення.

3. Автором у п. 1.3 розглянуто світовий досвід ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства з визначенням не лише особливостей ціноутворення, а й контролю за ціноутворенням на прикладі Німеччини (с. 75), але не проведено ефективності його здійснення в Україні та не надані рекомендації адаптації перспективного зарубіжного досвіду у вітчизняну практику ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства.

4. Аналізуючи основні показники діяльності підприємств дорожнього господарства, автор проводить грунтовний емпіричний аналіз за офіційними даними Державної служби статистики України у 2015-2020 рр. (п. 2.2). Показники діяльності підприємств дорожнього господарства підтверджують наявність чітко визначених тенденцій динаміки. Очевидно, що важливий вплив на розвиток підприємств має загальна економічна ситуація в державі та загальний рівень економічної активності, тому застосування методів порівняльного аналізу з макроекономічними показниками посилило б зроблені висновки та рекомендації.

5. В роботі вказується на «застосування методів формування ціни на підприємствах дорожнього господарства, які базуються на синтезі одного або кількох методів ціноутворення, що об'єднані у витратні методи та/або ринкові методи з регламентацією чинним законодавством» (с. 193). У дисертації доцільно було розглянути особливості та економічні наслідки застосування методу ринкового ціноутворення.

6. В розділі З автором обґрунтована концепція реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства (с. 147-148), зокрема, на етапі формування інвесторської кошторисної документації та складання ціни пропозиції учасника процедури закупівлі (договірної ціни), але відсутня обґрунтованість реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства на етапі проведення взаєморозрахунків.

Проте, зазначені дискусійні положення істотно не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження та не знижують рівня отриманих у роботі наукових і практичних результатів.

9. Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

На основі проведеної експертизи дисертації, автoreферату та публікацій можна зробити висновок, що дисертація Бібик Юлії Миколаївни є самостійно виконаною завершеною науковою роботою, спрямованою на вирішення важливого наукового завдання щодо реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства. Аналіз представленої дисертаційної роботи свідчить, що вона повністю відповідає вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами і доповненнями). Зміст автoreферату та наукових публікацій автора відповідає основним положенням дисертаційного дослідження.

Робота виконана на високому науковому та практичному рівні, містить теоретико-методологічну та прикладну цінність, а також значну наукову новизну, що дає змогу зробити висновок, що дисертаційна робота «Концептуальні засади реформування ціноутворення на підприємствах дорожнього господарства» повністю відповідає необхідним вимогам до кандидатських дисертаций, зокрема пп. 9, 11, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор Бібик Юлія Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри теоретичної
та прикладної економіки
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

I.O. Хоменко

Підпис доктора економічних наук,
професора Хоменко І.О.
ЗАСВІДЧУЮ

Проректор з наукової роботи,
Національного університету
«Чернігівська політехніка»,
доктор економічних наук професор
заслужений економіст України

В.Г. Маргасова